

danske Fæstegaardmandsstand, og det har kostet de danske Gaardmænd blodige Penge i Aarenes Løb, idet de i Virkeligheden have maattet købe de Ejendomme, til hvilke de havde Medejendomsret, til fuld Pris af Godsejerne. Og der blev oven i Købet tilføjet den Bestemmelse — netop i Strid med den dybeste og bedste nationale Retsdannelse, vi nogen Sinde have haft i Danmark, nemlig at al Bondeskyld skal henligge til Bondestandens Ernæring, — at naar Godsejerne vilde være saa naadige at sælge Gaardene til Fæstebønderne eller deres Børn eller Svigerbørn, maatte de have Lov til at lægge hver 10ende Gaard ind under fri Hovedgaardstakst. Paa det Grundlag ere ikke alene danske Bondehjem blevne nedlagte, men hele Landsbyer ere blevne udslettede, og deres hele Tilliggende lagt ind under Herregaarden. I vore Dage, da vi ere saa stærkt interesserede i at faa Jord udstykket, er det sørgeligt at tænke paa, at endogsaa i de nærmest foregaaende Aar have vi set Gaard paa Gaard, ja, Landsby paa Landsby blive lagt ind under Hovedgaardstakst og drevet under Herregaarden. Det er sikkert en ganske overordentlig uheldig Udvikling af vore Landboforhold, naar til den ene Side de store Gaarde æde Bøndergaarde og forøge deres eget i Forvejen altfor store Areal, og til den anden Side Udstykningsforeninger købe de mellemstore Gaarde og udstykke dem til Husmandsbrug, idet vi derved efterhaanden udvikle os henimod, at vi her i Landet ikke ville faa andet end meget store og meget smaa Brug. Ogsaa dette er i Strid med en af de værdifulde nationale Retsdannelse, der have været her i Danmark, nemlig vor Udstykningslovgivning, som forbød, at Bøndergaarde blev bragte ned under et vist Mindestemaal. Vi have paa Landboomraadet i Virkeligheden haft en sund national Retsdannelse, og det er sørgeligt at se, hvordan den fra Aaret 1861 og videre er blevet forfusket, og hvordan netop de dybe, smukke og forstandige Landbogrundsætninger, som vare nedlagte i denne nationale Retsdannelse, efterhaanden ere blevne ganske udviskede.

Derfor hilser jeg med Glæde, at de danske Fæstebønder ere ved at begynde at rejse sig og organisere sig, og det skal til enhver Tid være mig en Glæde at deltage i og understøtte denne Bevægelse paa bedste Maade, for at vi kunne komme dertil, at den danske nationale Retsdannelse paa dette Omraade kunde komme noget bedre frem, og at i alt Fald de Fæstegaardmænd, som endnu have Livsfæste —

naar jeg talte om 3,700 Fæstegaardmænd før, mente jeg dermed Livsfæste, jeg regner ikke Folk, som have Arvefæste med Ret til at pantsætte, med i Fæsternes Tal — at altsaa i alt Fald disse 3,700 Gaardmænd kunde komme til at eje Gaarde paa en retfærdigere Maade i Forhold til vor historiske Retsdannelse her i Landet end den Maade, hvorpaa de fleste tidligere have maattet erhverve fri Ejendomsret.

Ved Siden af hele denne Udvikling havde jeg ogsaa Lyst til at dvæle noget ved Husmandsspørgsmaalet. Det er jo klart, at dette er et Spørgsmaal, der er ved at trænge sig i høj Grad i Forgrunden og ved at forandre Magtfordelingen her i Landet noget. Naar den danske Gaardmand ude paa Landet er den første blandt de smaa, er han en særdeles stærk Mand. Saa længe Underklassen paa Landet følger den danske Gaardmand, saa længe er han den mægtigste Faktor i det offentlige Liv i Danmark. Men for at Underklassen paa Landet skal følge den danske Gaardmand, kræves der selvfølgelig, at han lægger sin Politik saaledes til Rette, at den kan tilfredsstille Underklassen paa Landet, fordi den kommer den til Nytte. Men det er jo det, som ikke er sket i de senere Aar. Vi have tværtimod set Underklassen paa Landet blive forraadt af den danske Gaardmand, som Underklassen paa Landet har været i Samarbejde med i alle de politiske Kampaar, denne Underklasse, paa hvis Skuldre den danske Gaardmandsstand er kravlet op til den Magtbesiddelse, den nu sidder inde med. Det havde været rimeligt, at den danske Gaardmand, naar han var kommen til Magten, havde bestræbt sig for i nogen Grad at komme den danske Husmand og Landarbejder i Møde og gennemføre en Lovgivning, som var denne Stand til Nytte og Glæde, men det have vi slet ikke set blive udført. Tværtimod have vi i forrige Rigsdagssamling, da det endelig skulde til at blive til Alvor med den kommunale Valgret, set den danske Gaardmands Repræsentation her inde paa Tinget lægge til Rette en Forligssituation, som i Virkeligheden vil gøre, at Underklassen ude paa Landet ikke vil faa den Andel i det kommunale Selvstyre, som den havde Forventning om skulde blive Resultatet af Venstres Regimente. Og i den økonomiske Lovgivning have vi set det samme. Ogsaa der have vi set, at man glemmer Underklassen paa Landet. Den har ikke faaet Andel i Ulykkesforsikringslovgivningen; uagtet Arbejderne